

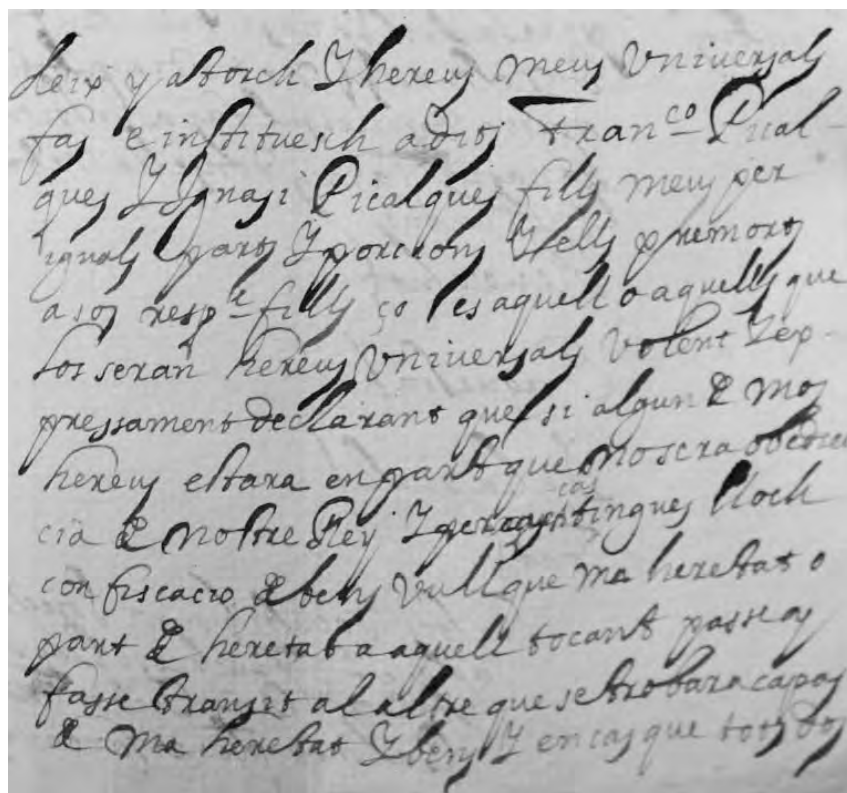
Història

Els germans Picalqués, destacats militars manresans de la Guerra de Successió

Francesc Serra i Sellarés

L'any 1723 moria a la localitat italiana de Gaeta, al Regne de Nàpols, el manresà Ignasi Picalqués i Viladoms. Aleshores n'era el governador de la seva fortalesa i havia assolit la graduació de tinent general de l'exèrcit austriacista. Picalqués ha estat un dels manresans amb més graduació militar de la història i va tenir un paper molt important en un moment tant transcendent per la història del nostre país com va ser la Guerra de Successió (1702-1714), ara fa 300 anys.

Ignasi Picalqués va néixer a Manresa vers el 1663. Era el segon fill de Maurici Picalqués, candeler de cera, i de Mònica Viladoms, natural d'Olesa, que era aleshores vídua de dos matrimonis. En primeres núpcies, Mònica Viladoms s'havia casat amb Francesc Carreras, de la vila d'Olesa, vers el 1646. Del matrimoni en coneixem dos fills: Jaume i Mònica Carreras. Jaume Carreras va néixer el 6 de setembre de 1648. Va fer carrera militar. L'any 1674, a l'edat de 26 anys, va fer testament a Manresa. Aleshores era alferès de la companyia del capità Joan Romaguera, del terç d'Alexandre de Boixadors i de Crassi. En el testament, Jaume Carreras demanava que en cas que li arribés la mort a Olesa o a prop, fos enterrat a l'església parroquial de Santa Maria d'Olesa, i en cas de morir en un altre territori, que a l'església d'Olesa li

Fragment del testament de Mònica Viladoms, de l'any 1710. Arxiu Comarcal del Bages, AHPM. M-1395.

fossin celebrades la novena i el cap d'any per la seva ànima. Instituí com a marmessors Mònica Viladoms, la seva mare, i Maurici Picalqués, el seu padastre. Feia hereva a la seva mare, i en cas que aquesta no pogués

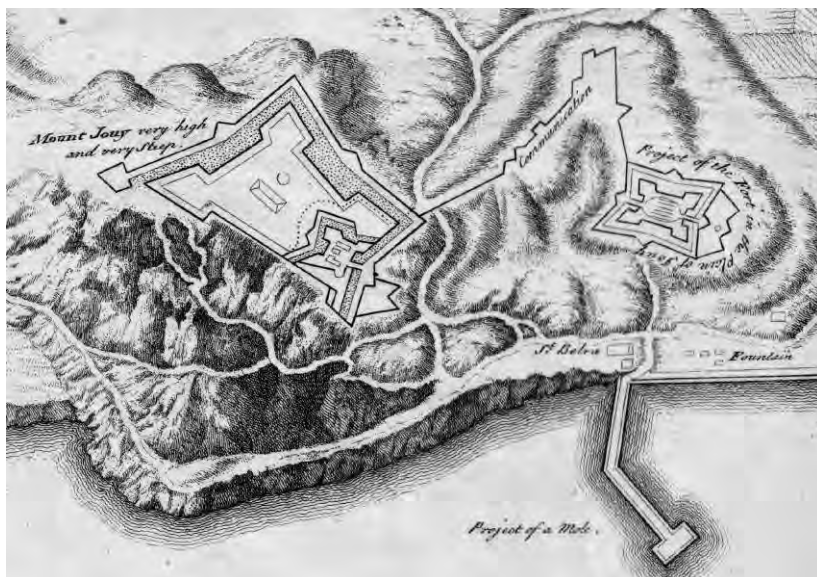
ser-ho, l'herència havia de passar a la seva germanastra Maria.¹

Mònica Carreras, germana de Jaume, va néixer a Olesa el 7 de març de 1651. Va ser monja caputxina, adoptant el nom de Sor Mariàngela. Va fer

testament l'any 1672, quan encara tenia 21 anys i era monja novícia del Convent de les Caputxines de Manresa. Elegia com a marmessors a Sebastià Carreras, prevere beneficiat de la vila d'Olesa, oncle seu, i a Maurici Picalqués, el seu padrastre. Demanava que quan morís li fossin celebrades cinquanta misses a 2 rals de caritat per cadascuna. Volia que si moria abans que el seu oncle Sebastià, fos aquest mateix qui li fes els oficis i, si un germanastre de Mònica esdevenia sacerdot, també pogués celebrar-li les misses en els altars del Convent de les Caputxines de Manresa. Deixava 25 lliures per la mare abadessa del convent i deixava 300 lliures a Maurici Picalqués per poder entrar fills seus a la carrera eclesiàstica. Deixava al seu germà Jaume l'usdefruit dels seus béns i instituïa a la seva mare Mònica com a hereva universal dels seus béns.²

Francesc Carreras va morir el 20 de setembre de 1651. Dos anys després, el desembre de 1653, la seva vídua, Mònica Viladoms, va casar-se en segones núpcies amb Rafel Llorens, llibreter de Barcelona. El matrimoni va durar set anys, doncs Rafel Llorens devia morir al cap de pocs anys.

Mònica Viladoms es va casar en terceres núpcies amb Maurici Picalqués, candeler de cera de la ciutat de Manresa, el gener de 1660.³ Van viure en una casa de dos portals al carrer de Vallfonollosa. Era una casa gran amb quatre cambres, sala, cuina i celler, en propietat de la família Picalqués. Maurici, propietari de la casa, era fill de Pere Picalqués, sabater de Manresa, i d'Antiga. El pare d'aquest, que també es deia Pere, era també sabater de Manresa. Maurici havia trencat amb l'ofici tradicional familiar i es dedicava a fer candeles de cera per al consum de les cases i de les esglésies, un negoci molt pròsper a l'època. Durant els anys 1670-1672, Maurici havia arrendat els censos de les Cinc Dignitats Reials, que integraven les possessions de l'antic monestir de Santa Maria de l'Estany, que havia estat suprimit l'any 1592. Aquests arrendaments exigien disposar de força capital, que amb el temps recuperarien i incrementarien

Plànol de la fortalesa de Montjuïc durant el setge borbònic de l'any 1706. ICC.

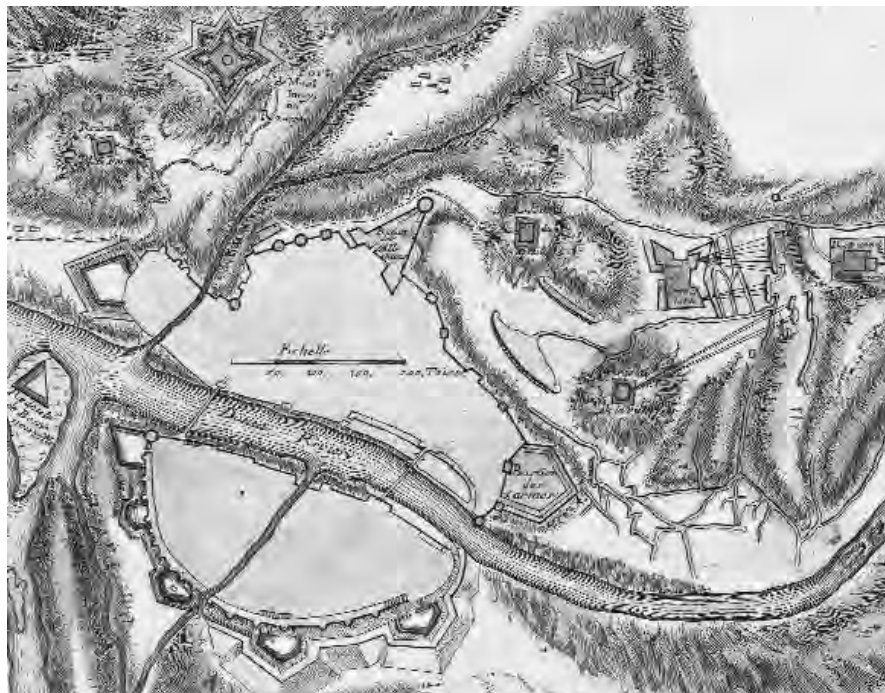
a través del cobrament dels censos. La posició benestant de la família Picalqués es pot percebre també en l'inventari que es féu sobre els béns de Maurici Picalqués, quan aquest morí l'any 1675. D'entre els diferents objectes inventariats hi destaquen els anells d'or i de plata, els botons d'or, les culleres de plata, una campaneta de plata i una llarga col·lecció de pintures i imatges religioses de Jesucrist, Sant Francesc i tots els apòstols, entre d'altres. La casa disposava també d'un escriptori i d'un bufet de noguer per guardar les escriptures, cosa que testimonia el nivell cultural de la família. La família posseïa també un oliver a la partida de les Obagues de Manresa i el dret a redimir una vinya venuda a carta de gràcia a la partida del Joncar de Manresa.⁴

Del matrimoni entre Maurici Picalqués i Mònica Viladoms en sobrevisqueren quatre fills: Francesc, Ignasi, Josep i Maria. El fill primogènit era Francesc Picalqués, i tant ell com el seu germà Ignasi, van fer carrera militar, molt probablement per influència del seu germanastre Jaume Carreras. Josep Picalqués va fer carrera eclesiàstica dins de la Companyia de Jesús. Era jesuïta i l'any 1698 ens

consta com a rector del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa, càrrec que va exercir fins als primers anys del segle XVIII.

Maria Picalqués, l'única filla coneguda de Maurici Picalqués i Mònica Viladoms, contragué matrimoni amb Geroni Tarrés, argenter de la ciutat de Vic, l'octubre de 1678. Va ser dotada amb una quantitat de 500 lliures.⁵ El matrimoni va tenir descendència a Vic. Se'n coneixen sis fills: Josep, Maria, Margarida, Teresa, Mònica i Ignàsia.

Mònica Viladoms va viure força anys. Havia nascut a la vila d'Olesa de Montserrat el 24 de novembre de 1630. Era filla de Fermí Viladoms i de Mònica Bou. Des de l'any 1675 regentava el patrimoni dels Picalqués a Manresa. Va fer tres testaments: un l'any 1696, un altre l'any 1697 i un darrer l'any 1710. En els dos primers testaments instituïa com a hereu universal dels seus béns a Francesc Picalqués, el fill promogènit, seguit en la línia successòria per Ignasi, si el primer no podia arribar a rebre l'herència. Després d'Ignasi la successió continuava per Maria. En el darrer testament, fet i signat a Manresa el 24 de maig de 1710 i en poder del

Plànol de la ciutat de Girona i les seves fortificacions a principis del segle XVIII. ICC.

notari Fèlix Dalmau, Mònica, als seus 80 d'edat, atorgava i instituïa com a hereus universals a parts iguals als seus fills Francesc Picalqués, aleshores coronel de cavalleria de l'exèrcit borbònic, i Ignasi Picalqués, general de batalla de l'exèrcit austriacista. En plena Guerra de Successió, els germans Picalqués es trobaven ostentant alts comandaments dels dos exèrcits enfrontats. La seva mare, probablement preveient una mort propera, feia constar en el testament que: *"si algun de mos hereus estara en part que no sera obediencia de Nostre Rey y per cas tingues lloch confiscacio de bens, vull que ma heretat o part de heretat a aquell tocant passe y fasse transit al altre que se trobara capas de ma heretat y bens."* De la mateixa manera, en el cas que els dos fills es trobessin fora de l'obediència al rei en el moment de la seva mort, l'herència havia de passar en primer lloc als fills de Francesc, si aquest en tenia, i en segon lloc, si el primer no tenia descendència, passaria als fills d'Ignasi. Si a cap dels dos no els sobrevivien els fills, l'he-

rència passaria a Ignàcia Tarrés i Picalqués, néta de Mònica.⁶

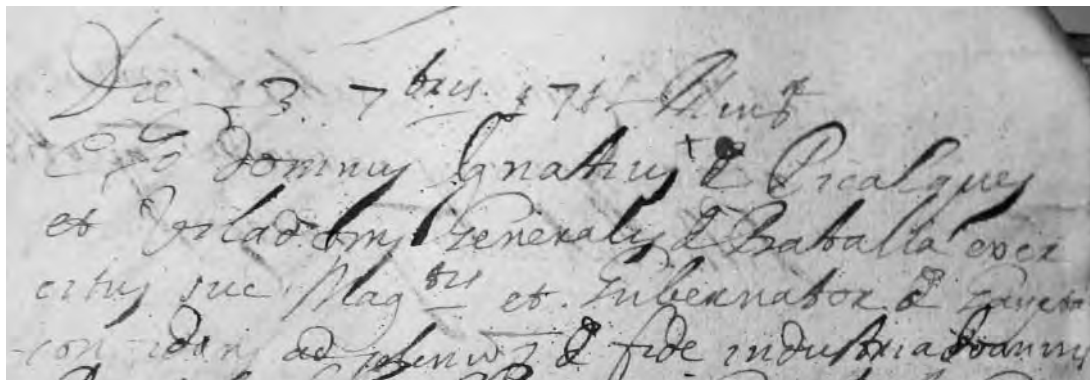
En el seu darrer testament, Mònica Viladoms demanava també ser sepultada a l'església de la Seu de Manresa, en la tomba del seu marit Maurici Picalqués, davant de la capella de Sant Nicolau. Demanava que li fossin celebrades cinquanta misses a 5 sous de caritat per cadascuna.

Per la pèrdua dels llibres sagramentals de la parròquia de la Seu de Manresa del segle XVIII es desconeix quan va morir Mònica Viladoms, però es pot assegurar que va donar vida a dos dels militars més destacats del moment, tots ells protagonistes de la Guerra de Successió, dels quals parlarem posteriorment per ordre de graduació: Ignasi Picalqués i Francesc Picalqués. Si bé Mònica Viladoms va ser mare també del militar Jaume Carreras, no tenim prou informació per conèixer la trajectòria posterior d'aquest personatge.

Ignasi Picalqués i Viladoms

Ignasi Picalqués va començar de ben jove la carrera militar, probablement per influència del seu germanastre, Jaume Carreras d'Olesa. El 22 de juny de 1693, als 30 anys d'edat, va ser nomenat capità d'infanteria d'una de les companyies de la ciutat de Manresa alçades per servir el rei. Aleshores, Manresa tenia dos capitans en el mateix exèrcit reial, Ignasi Picalqués i Francesc Sala i Calvó. L'any 1696 Picalqués continuava com a capità d'una de les companyies del terç de la Diputació del General, és a dir, comandava una de les companyies de l'exèrcit pagat per la Generalitat de Catalunya. Aquest terç s'havia creat l'any 1689, quan s'havia iniciat la Guerra dels Nou Anys (1689-1697) amb França, i va ser vigent fins l'any 1697, quan es va signar el tractat de pau a Rijswijk amb els francesos. El terç de la Generalitat estava format per set companyies al capdavant de les quals hi havia els capitans Jaume Alemany i Descatllar, Anton Viladomat i Foix, Josep Bellver i Balaguer, Joan de Pagès i Sanjust, Anton Bru i Móra, Pere Joan Sanxo i Miquel Bosch. Tots ells estaven sota les ordres del mestre de camp Joan de Marimon, que va ser substituït per Josep Boneu l'any 1692, per trobar-se l'anterior arrestat a França. Ignasi Picalqués, a partir de l'any 1696, va ser capità d'una d'aquestes companyies, juntament amb altres oficials que rellevaren els anteriors, com Hug de Santjoan, Oleguer de Taverner, Ignasi Palmerola, Geroni de Malla, Jaume Tenas, Josep Calveria i Sabater i Gabriel Julià. Aleshores integraven el terç uns 500 homes. A les ordres del capità Ignasi Picalqués hi havia també com a oficials el sergent Josep Miralles i els avantatjats Ermenter d'Ivorra, Diego de Vila i Joan Baptista de Monfar i Sorts. D'entre les diferents accions militars viscudes pel capità Picalqués destaca el setge francès a Barcelona l'estiu de 1697.

En desfer-se el terç de la Diputació, el capità Ignasi Picalqués va continuar la seva carrera militar dins dels exèrcits reials de Catalunya. L'any

Fragment d'una procura feta pel general Ignasi Picalqués a favor de Joan Baptista Soler, blanquer de Manresa. Any 1711. Arxiu Comarcal del Bages, AHPM. 4894.

1702 va assolir el grau de sergent major en el regiment d'infanteria del coronel Manuel de Llobet, un dels quatre regiments que el rei Felip V havia ordenat formar per compte propi a Catalunya. Per sota de Picalqués hi havia com a capitans: Carles Llorach i de Moixó, Felip de Vilana i Vilamala, Josep Palau, Josep Claveria, Pere Rosell i el també manresà Joan Vicens i Gomar.⁷

El 18 de maig de 1703 Ignasi Picalqués va prendre part en la batalla del setge de Ceuta. Els exèrcits reials espanyols, liderats per Josep d'Agulló i de Pinós, Marquès de Gironella i governador de la plaça militar de Ceuta, van vèncer les tropes musulmanes que assetjaven i pretenien prendre la plaça als espanyols. Integraven l'exèrcit espanyol de Ceuta 1.500 infants i 160 cavalls. Ignasi Picalqués va dirigir l'atac pel centre amb 200 infants i 80 cavalls a les seves ordres, just darrere dels granaders. Dirigiren l'ala dreta de l'atac el mestre de camp Pedro Mesía de la Cerda i el sergent major Fernando Constanzo; l'ala esquerra era dirigida pel mestre de camp Jerónimo de la Puente i la flota marítima pel capità Manuel de Guevara Vasconcelos. La batalla va provocar un elevat nombre de morts als musulmans.⁸

En iniciar-se l'alçament austriacista a Catalunya el maig de 1705, Ignasi Picalqués continuava servint com a militar de l'exèrcit reial. És possible que des dels primers mo-

ments passés a lluitar a favor del bàndol austriacista. Els vigatans, que des del maig de 1705, s'havien conjurat a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria i en contra del rei Felip V, a finals de juliol van aconseguir de formar un exèrcit d'un miler de soldats per ajudar al desembarcament de la flota aliada a Barcelona. Durant el mes de juny alguns destacats oficials de l'exèrcit reial, com el coronel Nebot, es van posar en contacte amb els revoltats vigatans o austriacistes. Molt probablement el mateix capità Ignasi Picalqués es va passar aleshores al bàndol austriacista. Els vigatans, després de vèncer les tropes reials al Congost del Figueró a finals de juliol de 1705, es traslladaren a Mataró i a finals d'agost van protegir el desembarcament de les tropes austriacistes. Seguidament, mobilitzaren els sometents d'arreu de Catalunya i bloquejaren la ciutat de Barcelona. L'assalt a la ciutat va ser dirigit pel príncep alemany Georg von Hessen-Darmstadt, més conegut com a *Príncep Jordi*, que l'any anterior havia liderat la conquesta britànica de Gibraltar. El príncep Jordi va morir dirigint l'assalt a Barcelona el 14 de setembre de 1705. Els vigatans es van afegir a l'atac i van rendir la fortalesa de Montjuïc el dia 17. Seguidament començà l'atac a la guarnició borbònica de Barcelona, que dirigida pel virrei Francisco Fernández de Velasco, va capitular el dia 9 d'octubre.

Arribat l'arxiduc Carles d'Àustria a

Barcelona el 7 de novembre de 1705 i coronat com a rei amb el nom de Carles III, es va prosseguir a la creació d'un exèrcit reial amb tropes catalanes. Un dels primers cossos d'exèrcit que es va crear va ser el regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, format bàsicament per vigatans que des del primer moment s'havien alçat a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria. El coronel i màxim dirigent d'aquest regiment va ser Antoni de Peguera i Aymerich. Per sota d'ell figurava com a tinent coronel Antoni de Meca i de Cardona, i com a sergent major i tercer comandament del regiment Ignasi Picalqués i Viladoms. La resta de comandaments del regiment eren Francesc Moliner i Antoni Sabater, com a ajudants, i Francesc Puig i Sorribes, Antoni Puig i Sorribes, Carles Regàs, Josep Moragull, Josep Antoni Martí, Antoni Cortada de Manlleu, Miquel Mas de Roda i Domingo Parera, com a capitans amb grau de coronel.⁹ El regiment va arribar a mobilitzar uns 900 soldats.

Amb poc més de quaranta anys d'edat, Ignasi Picalqués exercia el càrrec de sergent major del primer regiment austriacista català, format pels més destacats capitosts que havien signat el Pacte dels Vigatans i s'havien alçat contra Felip V el maig de 1705. És per això que sembla probable que Ignasi Picalqués hagués participat en l'alçament austriacista des dels primers moments.

Felip V, amb un exèrcit de 28.000

Plànol del lloc on es desenvolupar el combat de Grions. ICC.

soldats borbònics, es va plantar el dia 2 d'abril davant de la ciutat de Barcelona i va posar-hi setge. La desproporció de forces era brutal, la guarnició que protegia la ciutat no arribava als 7.000 efectius en començar el setge borbònic. Ja començat el setge arribaren uns 2.500 sometents de l'interior de Catalunya i uns 1.300 soldats de Girona. Es van enviar també reforços de Lleida. Això no obstant, els borbònics van conquerir Montjuïc el dia 26 d'abril, i des d'allà començaren a batre amb els canons sobre la ciutat. L'arribada de la flota aliada, amb trenta-cinc vaixells de guerra que portaven entre tres i quatre mil homes i els atacs dels sometents a les tropes assetjants, van fer que l'exèrcit borbònic el dia 12 de maig aixequés el setge i iniciés la retirada.¹⁰

Com a sergent major del regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, Ignasi Picalqués va tenir una destacada participació en la defensa de Barcelona durant el setge borbònic de la primavera de 1706. El dia 21 d'abril Ignasi Picalqués es trobava al capdavant de 500 soldats del regiment de les Reials Guàrdies Catalanes i 280 soldats anglesos del regiment de les Reial Guàrdia d'Anglaterra, que protegien una fortificació del castell de

Montjuïc anomenada "Llengua de Serp". Les tropes borbòniques els assetjaven. Picalqués, juntament amb els capitans Francesc Puig i Sorribes, Josep Moragull i Domingo Perera, de les Reials Guàrdies Catalanes, van fer un atac nocturn molt vigorós a les tropes borbòniques que encerclaven Montjuïc. Domingo Perera va morir en el combat, mentre que Ignasi Picalqués, Antoni Puig i Sorribes i Josep Moragull van quedar ferits.¹¹ En el combat els assetjats van perdre 250 soldats de les Reials Guàrdies Catalanes i 150 de la Reial Guàrdia Anglesa. Van quedar en poder dels assetjadors l'artilleria i uns 400 presoners. Per altra part, els assetjats van fer uns 800 presoners i van perdre uns 600 homes entre morts i ferits.¹²

Els mèrits militars d'Ignasi Picalqués van fer que el 12 de maig de 1706 rebés el títol nobiliari de Cavaller del Principat de Catalunya de mans del rei Carles III. Poc temps després, Picalqués, juntament amb el seu regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, va emprendre la lluita per terres aragoneses, amb la pretensió d'aconseguir l'obediència austriacista de tot el territori aragonès. L'11 d'agost de 1706 la vila de Magallón havia estat assetjada pel tinent general borbònic Sangil, que havia re-

unit a Tudela i Tarazona 400 cavalls, els regiments d'Astúries i de la Reina, i 3.000 homes de les milícies de Navarra i de Castella per posar setge a aquesta plaça militar. Des de Gallur, el coronel Antoni de Peguera i el seu regiment de les Reials Guàrdies Catalanes van dirigir-se cap a Magallón per foragitar els assetjadors borbònics. La direcció de l'ofensiva la va portar a terme el sergent major Ignasi Picalqués, que Francesc de Castellví, en les seva crònica, qualifica com a "*sujeto de experiencias, valor y hábil conducta.*" Picalqués va fer formar la seva gent amb molt bona disposició i una aparença formidable. Consistia el seu cos d'exèrcit en el regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, el regiment de Subies i fins a 1.500 homes de les milícies i 200 fusellers. Arribats a tocar de Magallón, els assetjadors van pensar que l'exèrcit austriacista que els atacava era numèricament molt superior, ja que es trobava en molt bona disposició. Davant de la intimidació, els borbònics van aixecar el setge, deixant les provisions i 140 morts i ferits.¹³

El dia 24 d'agost, Ignasi Picalqués, exercint com a brigadier, va dirigir un exèrcit de 5.000 homes, amb cavalleria, infanteria i la Coronela de Saragossa, encapçalada pel seu conseller en cap, a prendre l'obediència de la vila de Mallén. Van posar setge al castell i començaren a batre'l amb artilleria. El dia 26 es va produir un altre atac, i preveient-se un vigorós assalt final, la guarnició borbònica va rendir el castell al regiment de les Reials Guàrdies Catalanes. El mateix dia, en sortir de Mallén, Ignasi Picalqués va ser greument ferit per un fusell. Aquest incident sembla que va tenir força transcendència en el sí del regiment, doncs segons la crònica de Feliu de la Peña "*causò esta desgracia universal sentimiento en los Catalanos, y Aragoneses, que le amavan con exceso por sus prendas naturales, y pericia Militar, encallando esta desgracia los designios que se avian tomado, de reducir con brevedad aquellas Fronteras à la obediencia del Rey.*"¹⁴ Sembla, doncs, que l'experiència i les qualitats d'Ignasi Picalqués eren molt valorades dins

Plànol de la fortalesa i nuclí antic de Gaeta. Any 1734.

Fotografia de la fortalesa de Gaeta des del mar.

del seu exèrcit; això ens permet entendre els ràpids ascensos de la seva carrera militar.

Havent quedat ferit i inhàbil per a combatre, Ignasi Picalqués va ser rellevat immediatament del càrrec de sergent major del regiment i va ser substituït per Josep Bellver i Balaguer. Pocs mesos després i ja recuperat de la ferida, Picalqués va ser ascendit a la graduació de general de batalla i, a principis de 1707, va ser nomenat governador de Girona i de les fronteres del Rosselló. Aquest càrrec li suposava passar a formar part de la plana major de l'exèrcit austriacista a Catalunya i li generava un considerable sou de 266 pesos anuals, equivalents a 2.128 rals, una quantitat prou important a l'època. Per sota seu i completant l'oficialat de la plaça militar de Girona, hi havia Gregorio de Saavedra y Portugal, coronel d'infanteria i sergent major de la guarnició, i els ajudants Juan de Alarcón, Julián Ferrari, Antonio Muzioli i Juan Gregorio Pueyo.

L'abril de 1707 els generals Ignasi Picalqués i Rafel Nebot tenien les seves tropes al Pont Major, prop de Girona, que van haver de ser evacuades el dia 24 d'abril per la proximitat d'un gran exèrcit borbònic francès a les ordres del Duc de Noailles. En apropar-se els borbònics a la ciutat, van ser atacats per la cavalleria del general Nebot i pels granaders del regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, dirigits pel seu nou sergent major, Josep Bellver, que va conduir l'ofensiva cap a la muntanya de Sant Julià.¹⁵

Ignasi Picalqués va ser el governador de la plaça militar de Girona i de les fronteres del Rosselló durant quatre anys, des de l'any 1707 fins a l'any 1711. Com a governador de la ciutat va haver de fer front al setge borbònic del Duc de Noailles. Aquest, amb un exèrcit de divuit mil homes, instal·lava el seu quarter general a Cervià el dia 14 de desembre de 1710, disposat a conquerir la plaça militar de Girona. La guarnició que defensava la ciutat estava formada per tres batallons palatins, els regiments de la ciutat de Barcelona, Girona i Cartagena, 500 homes del re-

giment nou de la ciutat de Barcelona, vuit companyies de les milícies del país i 500 fusellers de muntanya. En total, la guarnició sobrepassava de poc els 5.000 homes. El governador de la ciutat i de les fronteres gironines era el general Picalqués i el comandant general de l'exèrcit era el comte de Tattenbach, tinent general alemany de l'exèrcit imperial, afincat a Catalunya des de feia alguns anys i casat amb Isabel de Cordelles. A les seves ordres hi havia els generals Lascheraine, Miquel de Ramon, Antonio Ureta i els coronels Diego Rejón, del regiment de Cartagena, i Jaume de Cordelles, del regiment de la ciutat de Barcelona i cunyat del comte de Tattenbach. La reina Elisabet Cristina havia ordenat introduir queviures i municions per a la defensa de la ciutat, que es preveia que seria llarga, degut a les bones fortificacions i a la ubicació de la mateixa ciutat.¹⁶

El 15 de desembre va arribar el total de les tropes borbòniques del Delinat per posar setge a Girona. Eren 36 batallons d'infanteria i 28 esquadrons de cavalleria, en total 25.000 homes a les ordres del Duc de Noailles, que disposava de cinc tinents generals, vuit mariscals de camp i deu brigadiers per sota seu. Des de l'Escala, el dia 20 va arribar l'artilleria, 40 canons i 18 morters.¹⁷ El dia de Nadal de 1710 els borbònics van començar el bombardeig a la ciutat i a la fortalesa gironina de Montjuïc, que protegia l'entrada a la ciutat pel cantó nord. El dia 29 de desembre els borbònics aconseguiren ocupar la fortalesa de Monjuïc i, l'endemà, es van apoderar de la zona del Pedret, però els forts temporals i la crescuda del riu Onyar van dificultar el setge, que es va allargar fins el dia 2 de febrer de 1711, quan després de molts bombardejos i durs combats, la ciutat va haver de capitular a favor del Duc de Noailles. El general Ignasi Picalqués, com a governador de la ciutat, va negociar unes condicions de capitulació força satisfactòries, doncs es va reconèixer la llibertat als defensors de la ciutat per seguir lluitant amb l'exèrcit del rei Carles o bé per quedar-se a la ciutat. La guarnició austriacista va poder sortir lliurement

el dia 2 de febrer i amb tots els honors militars. Els seus oficials majors eren el propi Ignasi Picalqués, com a governador; el general alemany Comte de Tattenbach; el coronel Tomàs de Cordelles, del Regiment Vell de la Ciutat; el tinent coronel Anton de Andrada, del Regiment Nou de la Ciutat, i el sergent major Ferran Comas.¹⁸ A més, en entrar a la ciutat el Duc de Noailles i els tinents generals Beauremont i Estayre, es va publicar un ban de perdó als defensors austriacistes de la ciutat.¹⁹ En els 48 dies que havia durat el setge de Girona els aliats van perdre uns 500 homes, mentre que dels assetjadors es van comptabilitzar més de 4.000 baixes.²⁰

Caiguda Girona, el general Picalqués va haver d'abandonar la plaça i va continuar la seva lluita al servei de Carles III. A mitjan mes de setembre de 1711 s'instal·là amb la seva família a la vila d'Olot, on els cònsols de la vila li oferiren una casa corresponent a la seva categoria, després d'haver estat nomenat governador de les fronteres de Girona per la reina Elisabet Cristina.¹³

L'11 de desembre de 1711 el general Ignasi Picalqués va dirigir victoriosament les tropes austriacistes en un combat a Grions, dins del terme de Sant Feliu de Buixalleu, contra l'exèrcit borbònic del Comte de Fiennes. El Duc de Noailles havia destinat 6.000 soldats amb artilleria per anar a conquerir el castell d'Hostalric. El Comte de Fiennes, responsable de l'empresa, va destacar 2.500 homes al lloc de Grions per intentar un atac a la fortalesa d'Hostalric. Picalqués es trobava a Olot quan s'assabentà de la marxa del Comte de Fiennes i es va dirigir amb el seu exèrcit cap a Gaserans. L'acompanyaven 60 cavalls del regiment del general Nebot, els regiments de fusellers de muntanya de Vilar i Ferrer i Marturià Massegur i una part del regiment de fusellers de Birolà, juntament amb els sometents de la contrada. En total, 1.235 fusellers, 800 paisans, 60 cavalls i 70 voluntaris a peu. El general Picalqués va fer desallotjar l'església i les cases de Grions i va ordenar atacar el destacament de

Fiennes. Va ordenar a Marcia Llucià conduir un cos de fusellers per la dreta de Fiennes i va enviar un altre cos de distracció per la banda esquerra, atacant amb la resta de la tropa pel centre, ocupant els congostos de la riera d'Arbúcies que li podien ser favorables. Al cap de tres hores de combat, el Comte de Fiennes va fer marxa enrera per incorporar-se al gruix del seu exèrcit. Picalqués va deixar fusellers i milícies a Grions, i va enviar destacaments per perseguir les tropes de Fiennes en la seva retirada. Els catalans van perdre en la batalla el tinent coronel del regiment de Massegur, 4 capitans de fusellers, 6 tinents, 2 alferessos i 114 fusellers i paisans morts; van quedar ferits 3 capitans, 5 oficials menors i 130 fusellers i paisans. La pèrdua de l'exèrcit borbònic va ser d'uns 600 homes, entre morts, ferits i presos, amb 6 capitans, 8 tinents i alferessos, i un sergent major. La batalla es va desenvolupar en els congostos i voltants de la riera d'Arbúcies, entre Grions i Gaserans, un lloc ben apte per la manera de lluitar dels sometents i fusellers de muntanya.²²

Acabada aquesta acció bèl·lica, el Baró de Wetzel, comandant general de les tropes austriacistes a les comarques gironines, va arribar a Hostalric, va fer reforçar la plaça militar i va enviar el general Rafel Nebot amb un cos de tropes i tots els fusellers de muntanya cap a Cardona per participar en l'operació de socors al castell, que estava assetjat des de feia ja un mes per les tropes borbòniques del tinent general Comte de Muret. La victòria de Picalqués a Grions va permetre enviar fusellers i sometents a combatre els borbònics en una de les

victòries més significades dels austriacistes a Catalunya.

Aleshores Hostalric disposava d'una fortalesa força imponent i propera a Barcelona, que es trobava sota el control de l'exèrcit austriacista. És per això que durant el domini austriacista se n'accelerà la construcció de les fortificacions, doncs era una de les places estratègiques principals per protegir el camí cap a Barcelona.

La primavera de 1712, l'exèrcit austriacista, dirigit pel general Baró de Wetzel, va intentar recuperar la ciutat de Girona, defensada per una guarnició de dotze batallons i doscents cavalls borbònics a les ordres del Marques de Brancas, governador borbònic. El setge es va allargar més de vuit mesos, però pel gener de 1713, la proximitat d'un gran exèrcit borbònic de 22.000 soldats comandats pel Duc de Berwick, va fer desistir els austriacistes de les seves intencions i es van retirar de la ciutat.²³

Probablement Ignasi Picalqués va estar-hi poc temps més a Olot i en terres gironines, doncs a principis de l'any 1713 ja es trobava a Gaeta, al Regne de Nàpols, com a governador de la seva plaça militar. De fet, Ignasi Picalqués signava ja com a governador de Gaeta el setembre de 1711, quan es va traslladar a Manresa per establir com a procurador dels seus béns a Joan Baptista Soler, blanquer de Manresa. En l'acta notarial, escrita en llatí, se l'anomena *dominus Ignatius Josephus de Picalques et Viladoms Generalis de Batalla exercitus sui Magestatis Caroli Terty que Deus incolunne Servet ac Gubernator de Gayeta*. Picalqués ja havia estat nomenat governador de la localitat napolitana de Gaeta abans de traslladar-s'hi.²⁴

La fortalesa d'Hostalric va ser lliurada als borbònics el 17 d'agost de 1713 i posteriorment es produïa l'evacuació de les seves tropes imperials de Catalunya, que van ser embarcades a les naus de l'almirall britànic Jennings. L'evacuació de les tropes imperials s'havia acordat en el Conveni de l'Hospitalet, signat durant el mes de juny entre els plenipotenciàries del virrei austriacista Guido von Starhemberg i del generalíssim borbònic Duc de Pòpuli. Aquest era un dels resultats del Tractat d'Utrecht, la retirada de les tropes imperials de Catalunya, restant només els combatents catalans lluitant contra el gran exèrcit francoespanyol que aixafava Catalunya.

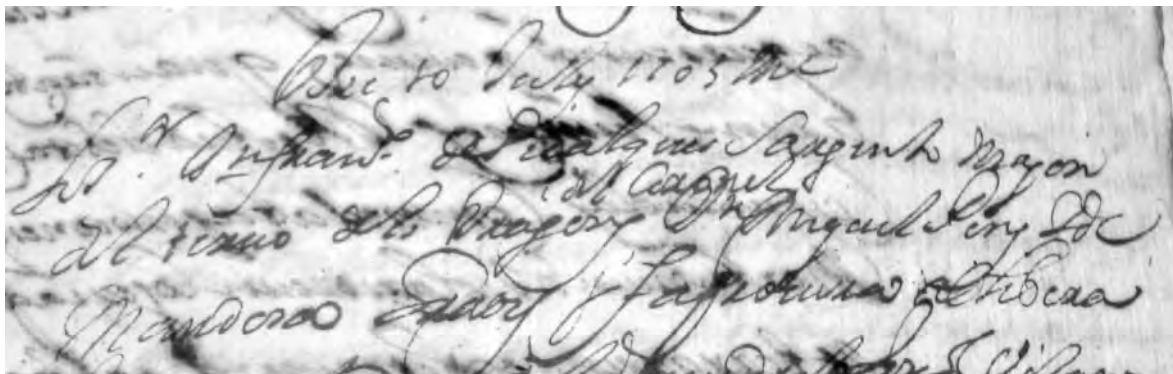
Ignasi Picalqués es trobava ja a Gaeta quan la seva esposa va marxar de Barcelona el març de 1713 amb el seguici de l'emperadriu Elisabet Cristina de Brunswick-Wolfenbüttel, l'esposa del rei Carles III, que feia dos anys que havia estat coronat emperador amb el nom de Carles VI.

La ciutat de Gaeta, situada en un lloc estratègic de la costa mediterrània italiana, a 90 km de Nàpols i a 150 km de Roma, havia estat conquerida per les tropes austriacistes del Comte de Daun el 30 de setembre de 1707, després de tres mesos de setge. Les fortificacions de la ciutat havien quedat totalment malmeses. Poc després de la ocupació de Gaeta, tot el Regne de Nàpols va passar sota sobirania dels Habsburg, gràcies a la victòria obtinguda pels exèrcits del mariscal Comte de Daun, que va ser virrei de Nàpols. Els borbònics no van recuperar el Regne de Nàpols fins a l'any 1734, després que els borbònics espanyols, comandats

Fragment del testament del tinent Francesc Picalqués. Any 1705. Arxiu Comarcal del Bages, AHPM. m-1215.

Jo Francesc Picalqués Tinent de la Companya del
nobte Don Jeronim de Badilla del Regne
de Nàpols fill legitim y nat de Maurici
Picalqués canades de casa ciutad de Manresa

Fragment d'una procura feta pel sergent major Francesc Picalqués. Any 1703. Arxiu Comarcal del Bages, AHPM. m-1301.

pel capità general Conde de Montemar, vencesin les tropes austriacistes a la batalla de Bitonto el 25 de maig de 1734.

Ignasi Picalqués va ser el governador de la plaça militar de Gaeta els darrers deu anys de la seva vida. Quan va morir l'any 1723 havia assolit la graduació de tinent general de l'exèrcit imperial. Aleshores tenia uns 60 anys. Sembla ser que abans de deixar Catalunya havia obtingut també les graduacions de general de cavalleria dels Reials Exèrcits de Catalunya i de general en cap del regiment de cavalleria del Palatinat. Sens dubte, Ignasi Picalqués va ser un dels catalans que més mèrits va fer en el servei del seu rei, Carles d'Àustria. Va ser enterrat a Gaeta. La seva vídua va rebre una pensió de 200 ducats del Consell d'Espanya. Del seu matrimoni en coneixem un fill, Josep Ignasi Picalqués, també militar, que va assolir la graduació de general de batalla de l'exèrcit austríac (Generalfeldwachtmeister) el dia 4 d'agost de 1751.²⁵ A hores d'ara no sabem si hi ha descendència d'aquests Picalqués per terres de l'antic imperi dels Habsburg.

Francesc Picalqués i Viladoms

Francesc Picalqués, el germà gran d'Ignasi i hereu dels Picalqués, va començar també de ben jove la carrera militar. A diferència del seu germà,

que s'havia enrolat a la infanteria, Francesc ho féu a la cavalleria. L'any 1696, a l'edat de 35 anys, ja era tinent de cavalleria. Cinc anys més tard, Francesc Picalqués, a l'edat d'uns 40 anys, feia testament a Manresa davant del notari Fèlix Dalmau el dia 22 de febrer de 1701. Aleshores, Francesc Picalqués era tinent de cavalleria de la companyia del noble castellà Jerónimo de Badilla, del terç de Flandes. Francesc es trobava servint als exèrcits reials del recentment entronat Felip V al territori de Flandes, a l'actual Bèlgica. Probablement pel temor de morir lluintant en terres llunyanes, instituïa com a hereva universal dels seus béns a la seva mare, i en cas que aquesta morís, l'herència passaria al seu germà Ignasi, aleshores capità d'infanteria reformat.²⁶

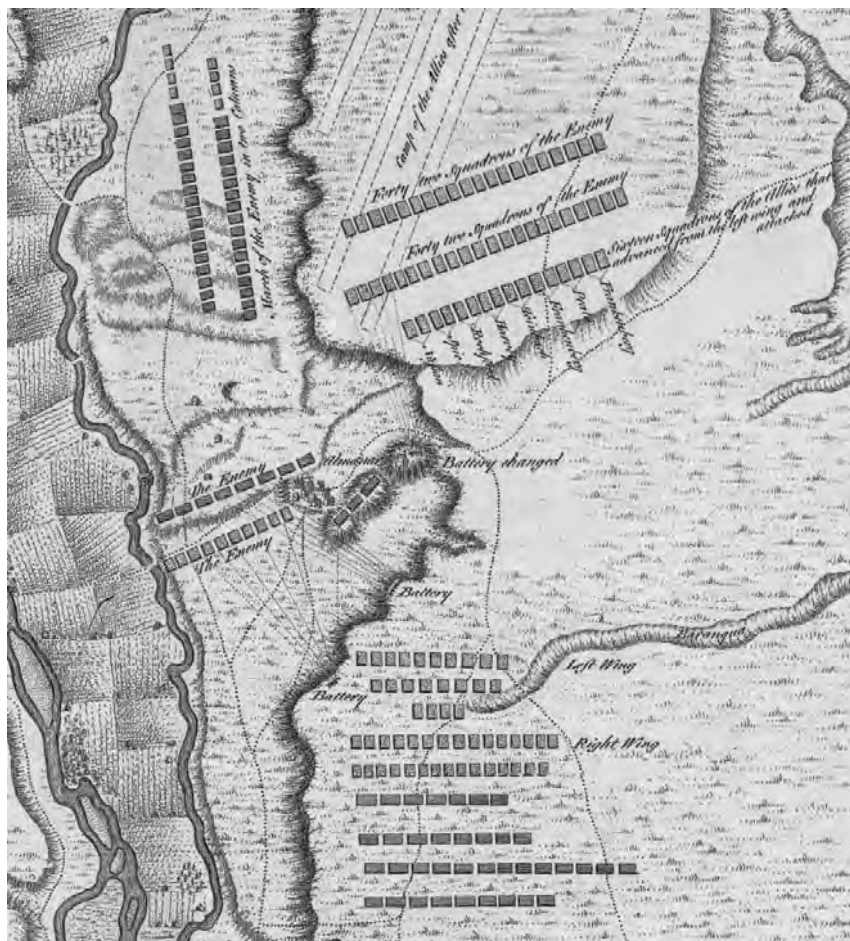
L'any 1702 Francesc Picalqués havia tornat a Catalunya i havia promocionat en l'escala militar, era sergent major del terç de dragons del coronel Miquel Pons de Mendoza.²⁷ Aleshores feia servir el distintiu de *Francesc de Picalqués*.²⁸ Com a sergent major era el segon càrrec més important del terç, l'ajudant principal del mestre de camp, que era el principal oficial del terç. Malgrat no disposar de companyia pròpia, tenia la potestat sobre tots els capitans, donava les ordres del mestre de camp a tots els oficials i acabava tenint la principal responsabilitat sobre el camp de batalla.

Miquel Pons de Mendoza i Salbà, marquès de Vilanant, comte de Ro-

bres i baró de Sangarrén, havia format un regiment de dragons, reconegut i oficialitzat pel rei Felip V el dia 6 de març de 1703, i en iniciar-se la Guerra de Successió a Catalunya l'any 1705, va ser un dels dos únics regiments catalans que es va posar de la part de Felip V, és a dir, va passar a formar part de l'exèrcit borbònic. La seva lluita al servei del triomfador Felip V va fer que Miquel Pons tingués una exitosa trajectòria militar. L'any 1712 va obtenir la graduació de tinent general de l'exèrcit borbònic.²⁹

Tres anys després d'aixecar el seu regiment de dragons, Miquel Pons de Mendoza va promocionar a la graduació de mariscal de camp i se li va concedir el càrrec de governador de Morella. Va ser aleshores, el novembre de 1706 quan el segon oficial del regiment, Francesc Picalqués, va ser ascendit a coronel i va passar a fer-se amb el control del regiment de dragons.³⁰

El coronel Francesc Picalqués va participar en diferents batalles amb el seu regiment de dragons, sobretot pel País Valencià i l'Aragó. Una d'elles va ser el combat de la sèquia del Molinell, que es va produir el 8 de setembre de 1705, i que malgrat haver estat vençut dificultosament pels borbònics, va permetre als austriacistes i maulets valencians que defensaven la ciutat de Dénia, poder resistir davant de les tropes borbòniques.³¹ És molt possible que lluités també, sota les ordres del mariscal Miquel Pons de Mendoza, en la batalla d'Almansa,

Fragment del plànol de la batalla d'Almenar, procedent del llibre Tindal, Nicholas: *The Continuation of Mr. Rapin's. History of England*. London, 1826.

la més gran victòria borbònica peninsular, que va tenir lloc el 25 d'abril de 1707, quan un gran exèrcit austriacista integrat per 60 esquadrans de cavalleria i 42 batallons d'infanteria (23.000 soldats), dirigits pel Marquès das Minas i Lord Galway, va ser vençut per un exèrcit borbònic encara superior, format per 50 batallons d'infanteria i 81 esquadrans de cavalleria (28.000 soldats), comandats pel Duc de Berwick. En la batalla es van produir unes 10.000 baixes, més de dos terços del bàndol austriacista, i la victòria borbònica va fer possible una ràpida conquesta dels territoris dels regnes de València i d'Aragó.

Ja com a coronel, Picalqués va participar en la batalla del tercer setge de Dénia, que es va desenvolupar durant les dues primeres setmanes del novembre de 1708, quan un exèrcit

borbònic d'uns 14 o 15.000 soldats, comandats pel Marquès d'Asfeld, comandant general de l'exèrcit borbònic a València, va aconseguir prendre la plaça de Dénia als austriacistes, que hi tenien una guarnició de poc més de 1.000 soldats.³² El juny de 1709 el coronel Picalqués es trobava amb el seu regiment de dragons movent-se pel País Valencià, entre les ciutats de València i Alacant. El desembre de 1709 es trobava amb el seu regiment a Montsó, impedit a les tropes austriacistes barrar el pas a un comboi que es disposava entrar provisions a la vila per als borbònics que l'ocupaven.³³

A mitjan juny de 1710 el coronel Picalqués es trobava amb el seu regiment movent-se per les terres de l'Urgell i la Noguera, fent atacs a les tropes austriacistes que intentaven impedir l'avenç de l'exèrcit borbònic,

aleshores acampat a Bellcaire d'Urgell, cap a Balaguer.³⁴ El 27 de juliol de 1710 el coronel Picalqués va participar amb el seu regiment de dragons a la batalla d'Almenar, una de les batalles més importants de la Guerra de Successió a Catalunya. El seu regiment estava format per tres esquadrans de cavalleria, cadascun dels quals estava dirigit per un capità. En aquesta batalla, l'exèrcit austriacista, a les ordres del mariscal austríac Guido von Starhemberg i del general britànic James Stanhope, va enfrontar-se victoriosament a l'exèrcit borbònic, dirigit pel Marquès de Villadarias. En el transcurs de la batalla els austriacistes van estar a punt de fer presoner a Felip V. Entre morts i ferits hi va haver un miler de víctimes. Les baixes borbòniques van ser nombroses i una d'elles va ser la del coronel Picalqués, que va morir en aquesta batalla.³⁵ La victòria d'Almenar va permetre a Carles III continuar l'ofensiva cap a Saragossa, reconquerir l'Aragó i entrar a Madrid.

L'octubre de 1710, Josep Grimau i Corbera, ja consta com a coronel del regiment. Aleshores el regiment de dragons de Picalqués havia passat a anomenar-se regiment de Grimau, i, posteriorment, l'any 1718 va passar a anomenar-se regiment de dragons de Tarragona, en el moment en que totes les unitats de l'exèrcit adoptaven noms toponímics.³⁶ El coronel borbònic Francesc Picalqués va morir en combat l'any 1710 i no va poder rebre l'herència del patrimoni manresà. El destacat militar i polític borbònic català Antoni d'Alòs i de Rius recorda amb aquestes paraules el seu valor i el seu compromís per la causa borbònica, així com també el d'altres coronels catalans del bàndol borbònic morts en combat: *Y entre tantos sobresalientes Oficiales murieron con espada en mano à la cabeza de sus Regimientos seis Coroneles Catalanes, que los nombro por patricos, y amigos; á fin de mostraros que la mas esclarecida y valerosa Nobleza de Cataluña seguia con admirable zelo y ardor las armas del Rey. Eran el Marqués de Castell-Dosrius, el de Gironella, Don Felix de Marimon, Don Juan de Josa y Agulló,*

NOTES

1. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1212. Testament de l'alferès Jaume Carreras, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1674.
2. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1212. Testament de Mònica Carreras, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1672.
3. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1105. Capítols matrimonials de Maurici Picalqués i Mònica Viladoms, en poder del notari Joan Serra de Manresa. Any 1660.
4. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. 4762. Inventari dels béns de Maurici Picalqués, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1675.
5. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1207. Capítols matrimonials de Geroni Tarrés i Maria Picalqués, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1678.
6. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1395. Testament de Mònica Viladoms, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1710.
7. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. I). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1997. Pàg. 377.
8. ESTRADA, Juan Antonio de: *Población General de España, sus reynos, y provincias, ciudades, villas, y pueblos, islas adyacentes, y presidios de Africa*. Vol. II. Madrid: Imprenta de Andres Ramírez, 1768. Pàg. 531.
9. FELIU DE LA PENYA I FARELL, Narcís: *Anales de Cataluña*. Vol. III. Barcelona: Imprenta de Juan Pablo Martí, 1709. Pàg. 553.
10. ESPINO LÓPEZ, Antonio: "La mobilització militar catalana durant la Guerra de Successió". *Manuscrits*, núm. 24. Bellaterra, 2006. Pàgs. 132-133.
11. FELIU DE LA PENYA I FARELL, Narcís: *Anales de Cataluña*. Vol. III. Barcelona: Imprenta de Juan Pablo Martí, 1709. Pàg. 562.
12. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. II). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1998. Pàgs. 91-92.
13. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. II). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1998. Pàgs. 199-200.
14. FELIU DE LA PENYA I FARELL, Narcís: *Anales de Cataluña*. Vol. III. Barcelona: Imprenta de Juan Pablo Martí, 1709. Pàgs. 583-584.
15. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. II). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1998. Pàg. 543.
16. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. III). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999. Pàg. 128.
17. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. III). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999. Pàg. 131.
18. CORCÓ, Francesc; MILLET, Joan Vicens; i PARADELL, Tomàs: *Dietari del siti de Barcelona de l'any 1705*. Manuscrit. Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra.
19. CONSTANS, LUIS G.: "Una crònica inèdita de la Guerra de Sucesión en Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. V. Girona, 1950. Pàg. 92.
20. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. III). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999. Pàg. 135.
21. Arxiu Comarcal de la Garrotxa (ACGAX), Fons de l'Ajuntament d'Olot. Llibre d'Acords Municipals dels anys 1705-1715.
22. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. III). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999. Pàg. 261.
23. MORALES, Francesc Xavier: "Girona i la Guerra de Successió", *Revista de Girona*, núm. 254. Girona, 2009. Pàgs. 46-50.
24. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. 4894. Procura del general Ignasi de Picalqués i Viladoms a Joan Baptista Soler, blanquer de Manresa, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1711.
25. SCHMIDT-BRENTANO, Antonio: *Kaiserliche und K. K. Generale (1618-1815)*. Viena: Österreichisches Staatsarchiv, 2006. Pàg. 76.
26. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1215. Testament de Francesc Picalqués, en poder del notari Fèlix Dalmau de Manresa. Any 1701.
27. Els dragons eren soldats d'infanteria muntada, és a dir, es desplaçaven a cavall, però acostumaven a lluitar desmuntats, com els soldats d'infanteria. Eren molt idonis per a la lluita en terrenys muntanyosos, doncs s'adaptaven bé a les dificultats del terreny. Van tenir una gran importància en els combats a l'interior de Catalunya durant la Guerra de Successió.
28. ACBG, Protocols notarial de Manresa, AHPM. m-1301. Procura de Francesc de Picalqués, en poder del notari Isidre Vendranes de Manresa. Any 1703.
29. ANDÚJAR CASTILLO, Francisco: *El sonido del dinero. Monarquía, ejército y venalidad en la España del siglo XVIII*. Madrid: Marcial Pons, 2004. Pàg. 71.
30. ANDÚJAR CASTILLO, Francisco: *El sonido del dinero. Monarquía, ejército y venalidad en la España del siglo XVIII*. Madrid: Marcial Pons, 2004. Pàg. 71.
31. CERVERA TORREJÓN, José Luis: "Dènia assetjada durant la Guerra de Successió", *Aguaites*, núm. 22. Dènia: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, 2005. Pàgs. 35-38.
32. CERVERA TORREJÓN, José Luis: "Dènia assetjada durant la Guerra de Successió", *Aguaites*, núm. 22. Dènia: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, 2005. Pàgs. 42-47.
33. CAL MARTÍNEZ, Rosa: "La Gazeta de Madrid y la Guerra de Sucesión", *Cuadernos dieciochistas*, núm. 3. Universidad de Salamanca, 2002. Pàg. 47.
34. Notícia del setmanari la *Gaceta de Madrid*, publicada el dia 17 de juny de 1710.
35. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas* (vol. III). Edició a cura de Josep M. Mundet i Gifre i de Josep M. Alsina i Roca. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1999. Pàg. 59.
36. ANDÚJAR CASTILLO, Francisco: "Nobleza catalana al servicio de Felipe V: la Compañía de Granaderos Reales", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm. 27. Universitat de Barcelona, 2007. Pàg. 304.
37. ALÓS I DE RIUS, Antoni de: *Instrucción militar*. Barcelona: Imprenta de Manuel Texero, 1800. Pàgs. 14-15.

Francesc Serra i Sellarés

Doctor en Història Moderna per la UAB i professor d'Història a l'Institut Moianès